

дослідження є обґрунтування дидактичних умов організації дистанційного навчання студентів з особливими потребами.

Література

1. Владимирська Є.Ю. Науково-методичне забезпечення якості дистанційного навчання у технічному університеті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Є.Ю. Владимирська. – К., 2006. – 21 с.
2. Барабанщиков А.В. Военно-педагогическая диагностика / А.В. Барабанщиков, Н.И. Дерюгин. – М. : ВУ, 1995. – 108 с.
3. Батаршев А.В. Диагностика профессионально важных качеств / А.В. Батаршев, И.Ю. Алексеева, Е.В. Майорова. – СПб. : Питер, 2007. – 192 с.
4. Гречко С.М. Системний підхід до виховання дисциплінованості у курсантів вищих військових навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук 20.02.02 “Військова педагогіка та психологія” / С.М. Гречко. – Хмельницький, 1998. – 18 с.
5. Громкова М.Т. Педагогические основы образования взрослых / М.Т. Громкова. – М., 1993. – С. 58.
6. Кагемарьян В.С. Перспективные направления и методология обновления содержания различных видов подготовки студентов в вузе / В.С. Кагемарьян, М.Г. Гарунов. – М., 1997. – 238 с.
7. Брановский Ю.С. Новые информационные технологии в организации мониторинга педагогических систем / Ю.С. Брановский, Е.Ю. Диканский // Педагогическая информатика. – М. : ИНИНФО, 2002. – № 2. – С. 31–32.
8. Костельна Л.І. Професійна підготовка студентів вищих професійних училищ в умовах модульної технології навчання : дис. на здобуття науков. ступеня док. пед. наук : 13.00.04 / Л.І. Костельна ; Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2002. – 195 с.
9. Кросбі Ф. Невловима якість: мистецтво нею управляти / Ф. Кросбі ; [пер. з англ. В.В. Сміян] // Вища школа. – 2004. – № 1. – С. 92–99.

ДЕНИСЕНКО Я.В.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ НА СЛОБОЖАНЩИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Сучасний розвиток географічної освіти потребує переосмислення набутого. Межа століть завжди є переломним періодом в історії людства, який знаменується значними соціально-економічними змінами, певними політичними та культурними процесами. Такі зміни не оминають і сферу освіти: змінюються її пріоритети та напрями, виникають нові освітні парадигми або набувають нових форм старі. Тому досвід вітчизняних науковців кінця ХІХ – початку ХХ ст. щодо розвитку вищої географічної освіти виявляється не тільки цікавим, а й актуальним.

Разом з тим проблема розвитку вищої географічної освіти на Слобожанщині залишається недостатньо вивченою.

Мета статті – простежити розвиток вищої географічної освіти на поч. ХХ ст.

Уже в роки громадянської війни влада почала докорінну перебудову культури та освіти в країні, у тому числі вищої школи. З проголошенням радянської влади в Україні розпочався новий етап у розвитку географічної науки. Харківський університет, який був центром географічних досліджень у регіоні, зазнав перетворень. Спочатку на базі історико-філологічного й фізико-математичного факультетів були створені Тимчасові вищі педагогічні курси. Вони проіснували лише місяць, а в серпні 1920 р. на їх базі було створено новий вищий навчальний заклад – Академію теоретичних знань. До складу академії входили Інститут суспільних наук та Інститут фізико-математичних наук, який мав три відділення: математичне, хімічне, а також природничо-історичне, де функціонувала кафедра географії і антропології, очолювана О.А. Івановським [7, с. 47].

У 1921 р. на базі Харківської академії теоретичних знань був організований Харківський інститут народної освіти (ХІНО) за рішенням Малої колегії Українського головного управління професійної освіти. У перші роки існування до його складу входили два факультети: професійної освіти (ФПО) і соціального виховання (ФСВ).

Основними елементами програми факультету профосвіти стало знайомство з виробництвом, вивчення науки в межах спеціальності. У зв'язку з тим, що основним завданням ФПО була підготовка “керівників у галузі вивчення основних наук”, факультет був поділений на ряд секцій, кожна з яких орієнтувалась на чисто практичні завдання, які й визначили підбір навчальних дисциплін.

З 1925/26 навчального року структурі факультету професійної освіти відбуваються деякі зміни. Замість секцій було утворено три відділи, зокрема агробіологічний з географічною секцією, до якої увійшли всі географічні кафедри ХІНО.

У 1928 р. з ініціативи професора О. А. Івановського при ХІНО було створено географічний факультет.

Науково-дослідна робота в ХІНО, як і в інших ВНЗ України, була відокремлена від навчальної діяльності й зосереджувалася на спеціальних науково-дослідних кафедрах. Науково-дослідна кафедра географії і антропології під час заснування мала іншу назву – українознавства і розподілялася на три секції: антропології і етнології під керівництвом професора О.А. Івановського; фізичної географії, якою керував проф. А.Л. Рейнгард і фізичної антропології під керівництвом В.Г. Штефко [8]. У 1922 р. кафедра дістала назву “географії і українознавства (антропології України)”. У її складі залишилося дві секції: картографії під керівництвом проф. А.Л. Рейнгарда й антропології (завідувач В.Г. Штефко) [3]. Наступного року кафедра дістає нову назву – географії і антропології та розподіляється на три секції: географії, антропології (під загальним керівництвом професора О.А. Івановського) та картографії, якою завідував професор А.Л. Рейнгард. У 1924–1925 рр. до складу кафедри долучається ще й секція археології під керівництвом професора О.С. Федоровського [8].

У 1926 р. у структурі кафедри знову сталися зміни: секції географії і картографії було об'єднано, керівником призначено видатного Українського географа, професора С.Л. Рудницького [1]. Після того, як С.Л. Рудницький став директором організованого ним українського науково-дослідного інституту географії і картографії (офіційне відкриття його відбулося 1 жовтня 1927р.), керівником секції став М.І. Дмитрієв. Секція антропології дістала назву “антропології і антропогеографії”. Головна увага співробітників кафедри була спрямована на обробку численного антропологічного матеріалу про голодуючих. Під керівництвом професора О.А. Івановського були організовані дослідження з метою вивчення впливу голодування на фізичний стан як підлітків, і дорослих [2, с. 384].

Науково-дослідна кафедра геології у своєму складі мала дві секції: гідрогеології під керівництвом проф. М.І. Криштофовича і мінералогії, якою керував проф. К.М. Савич-Заблоцький. Завідував кафедрою Д.М. Соколов [9].

Головним завданням кафедри було вивчення Північноукраїнського басейну щодо геології, геоморфології, гідрології, петрографії і ґрунтогеології, корисних копалин [4].

Географічні дослідження в ХІНО проводилось і на науково-дослідній кафедрі астрономії, яка мала три секції: астромеханіки, астрофізики та метеорології під керівництвом Д.К. Педаєва. Від часу заснування кафедри постійним її головним завданням було обстеження України у геофізичному та астрономо-геодезичному відношеннях. Досліджувалися верхні шари атмосфери для організації повітряного сполучення у напрямках Харків – Київ та Харків – Одеса.

Усі керівники науково-дослідних кафедр при ХІНО були професорами цього інституту й керівниками інститутських кафедр, а більша частина їх особового складу – викладачами ХІНО. Для проведення наукової роботи кафедри користувалися лабораторіями та кабінетами інституту, оскільки власних вони не мали. Відповідно до Положення про науково-дослідні кафедри 1921 р., головним їх завданням була “розробка під керівництвом найвидатніших учених наукових проблем, а також підготовка до наукової і педагогічної діяльності осіб, які мають потяг до наукової діяльності і необхідні для цього знання і здібності” [5].

Однак, незважаючи на плідну роботу науково-дослідних кафедр, відповідно до постанови Раднаркому УРСР від 1 серпня 1930 р. “Про ліквідацію деяких науково-дослідних установ НКО та нову мережу цих установ”, при ХІНО усі науково-дослідні заклади було ліквідовано. Цією ж постановою на базі ХІНО було утворено ряд окремих інститутів, серед яких і Харківський педагогічний інститут професійної освіти (ХППО). Географічний факультет також увійшов до складу, де проіснував до 1933 р.

Рада Народних Комісарів УРСР 10 березня 1933 р. ухвалила рішення “Про організацію на Україні державних університетів” як вищих навчальних закладів, “що готують висококваліфікованих фахівців загальнонаукових дисциплін, а також педагогів...”. Згідно із цим рішенням, в Україні ві-

дновлювали свою діяльність чотири університети: Київський, Одеський, Дніпропетровський і Харківський. Постановою передбачалося з 1 вересня 1933 р. функціонування в Харківському університеті восьми факультетів, у тому числі геолого-географічного.

Для забезпечення науково-дослідної роботи кафедр університету повністю або частково передавалися приміщення та устаткування восьми наукових установ системи Академії наук та галузевих наркоматів, зокрема Інституту географії і картографії, Українського геологічного інституту, Харківської астрономічної обсерваторії в складі астрономічного та геофізичного відділів та Донецької гідробіологічної станції в с. Гайдари Зміївського району Харківської області.

Науково-дослідні установи ввійшли до складу університетської структури як окремі підрозділи (інститути) зі своїм штатним розписом та фінансуванням. Основне завдання, поставлене перед колективами інститутів, передбачало проведення наукових досліджень і підготовку кадрів вищої кваліфікації через аспірантуру для відповідних галузей народного господарства та викладачів вищих навчальних закладів. Науково-дослідні інститути університету сприяли залученню студентів до наукової діяльності, засвоєнню процесів наукової творчості, визначали перспективи розвитку науки [6, с. 375].

Отже, у 1933 р. у складі геолого-географічного факультету відновлено кафедру фізичної географії, на якій вперше було сконцентровано всі дисципліни географічного профілю, які, як відзначалося вище, до цього викладалися різними кафедрами (метеорологія та кліматологія – у різні часи кафедрами фізики, астрономії, метеорології, геодезія – кафедрою астрономії тощо). З 1933 р. кафедру фізичної географії очолює І.І. Попов, а з 1935 р. І.З. Дахов очолює створену ним самостійну кафедру геодезії і картографії.

Основною ланкою навчальної організації університету стала кафедра, яка безпосередньо здійснювала навчально-методичну й науково-дослідну роботу однієї або кількох тісно пов'язаних між собою дисциплін. Найпомітніші успіхи в науковій роботі були досягнуті колективами тих факультетів і кафедр, які тематику досліджень поєднували з університетськими науково-дослідними інститутами. Гарний ефект забезпечував постійний зв'язок з виробничими колективами, виконання замовлень та практичне застосування наукових розробок.

Найтісніші зв'язки з виробництвом встановили співробітники Науково-дослідного інституту геології і кафедр геолого-географічного факультету. Вони проводили обстеження геологічної будови й пошук корисних копалин Північноукраїнського басейну, обґрунтували проблему “Великого Дніпра” шляхом геологічного, гідрологічного й інженерно-геологічного обстеження. Однією з найактуальніших проблем наукового пошуку геологів стало виконання замовлення “Великого Харкова”: забудови нових житлових і промислових районів, місць розташування водосховищ, трас водопостачання міста. Геологам університету належить першість у визнанні

нових покладів залізної руди, ртуті, олова, цинку, бурого вугілля, будівельної та вогнетривкої глини.

Висновки. Таким чином, розвиток вищої географічної освіти проводився на науково дослідних кафедрах. Наукова праця співробітників дослідницьких кафедр була досить плідною: з одного боку, як продовження пошуків у царині різних наук, що розпочалися в Харківському університеті ще до Жовтневого перевороту, а з іншого – як фундамент наукових завершень у відновленому в 1933 р. столичному університеті.

Перспективу дослідження ми вбачаємо в подальшому дослідженні розвитку вищої географічної освіти на Слобожанщині, організації практичної роботи студентів, залучення їх до наукових пошуків.

Література

1. Кафедра географії та антропології при ХІНО : звіт за 1926/1927р // Наука на Україні. – 1927. – № 2–4. – С. 80.
2. Кафедра географіи и антропологи Украины // Наука на Украине. – 1922. – № 4. – С. 384.
3. Наука на Украине. – 1922. – № 1. – С. 56.
4. Науково-дослідна кафедра геології при ХІНО // Наука на Україні. – 1927. – № 2–4. – С. 78.
5. Положение о наочно-исследовательских кафедрах // Наука на Украине. – 1922. – № 1. – С. 112.
6. Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна за 200 років / [В.С. Бакіров, В.М. Духопельников, Б.П. Зайцев та ін.; худож-оформлювач І.В. Осипов]. – Харків : Фоліо, 2004. – 750 с.
7. Харьковский государственный университет (1805–1980): Исторический очерк. – Харьков : Вища школа ; Изд-во Харьк. ун-т, 1980. – С. 47.
8. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 2. – Спр. 471. – Арк. 5.
9. ЦДАВО України – Ф. 166. – Оп. 2. – Спр. 471. – Арк. 4.; Оп. 6. – Спр. 267. – Арк. 56.

ДМИТРЕНКО Т.О., ЯРЕСЬКО К.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ Й ІНТЕГРАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЇЇ РОЗВИТКУ

Значення теорії і методології науки постійно зростає у зв'язку з процесами диференціації та інтеграції наук, формуванням системного мислення фахівців, постійними змінами в економіці, політиці, екології, соціальній сфері, необхідністю виховання “інноваційної” людини (В.Г. Кремень).

Із середини ХХ ст. педагогіка поступово перетворювалася у “відкрити” науку, широко використовуючи знання з філософії, культурології, соціології, психології, фізіології, кібернетики. Наслідком інтеграції на цьому рівні була поява міжпредметних знань: психолого-педагогічних, соціолого-педагогічних тощо, а також нових дисциплін: “Педагогічна психологія”, “Філософія освіти”, “Соціологія виховання”, “Кібернетична педагогіка”, “Інженерна педагогіка” та ін. На теоретичному рівні відбувався синтез парадигм (знаннева, культурологічна, гуманістична, кібернетична тощо),